

2006 йил 31 августдан
чоп этила бошлаган

Ижтимоий-сиёсий газета

Муҳокама

ДАВЛАТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ

“аҳоли манфаатларига
хизмат қилиш” тамойили
асосида йўлга қўйилмоқда

Сўнги йилларда Янги Ўзбекистонни барпо этишнинг муҳим шарти ҳисобланган самарали фаолият юритувчи бошқарув тизimini шакллантириш бўйича кенг кўламли маъмурий ислохотлар амалга оширилди. Хусусан, маҳаллий ҳокимликларнинг моддий-техник таъминоти ва уларнинг ходимлари меҳнатига ҳақ тўлаш тизими қайта кўриб чиқилиб, маҳаллий бюджетларни шакллантириш ва уларни бошқариш бўйича маҳаллий органларнинг мустақиллигини амалда таъминлашга эришилди.

Қолаверса, давлат функцияларини амалга оширишда хусусий сектор ҳамда фуқаролик жамияти институтларини жалб қилиш бўйича жорий этилаётган ислохотлар давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолияти натижадорлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этмоқда.

Жумладан, Президентимиз томонидан “Жамият – ислохотлар ташаббускори” деган ғоянинг илгари сурилиши натижасида ҳукумат ислохотларни амалга оширишда фуқаролик жамияти институтларини иттифоқчи сифатида кўра бошлади. Бу эса, мамлакатда нодавлат нотижорат ташкилотларнинг эркин фаолият юритиши учун янада кўпроқ имкониятларни яратишда, конунчиликдаги ўзгартиришлар ва ташаббусларда намён бўлди.

Хусусан, нодавлат нотижорат ташкилотларнинг ўсиш тенденциясига уларнинг иш самарадорлигини оширишга қаратилган қатор чора-тадбирларнинг ижроси бевосита таъсир кўрсатмоқда. Жумладан, шу соҳада 200 дан ортиқ меъёрий-ҳуқуқий ҳужжат қабул қилинган бўлиб, ННТларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш учун зарур институционал база яратилган. Бу эса мамлакатда ННТлар фаолиятининг кенгайишига оид барча ташкилий-ҳуқуқий механизмлар шакллантирилгани ва бу жараён мустаҳкамлаб борилаётгани билан характерлидир.

(Давоми 2-саҳифада)

ФИТНА ТАРФИБОТИ

ёхуд

Шўро мустабидларининг мафкуравий қуроли

Армиянинг, кўшиннинг кучи нимада? Айниқса уруш ва ҳарбий низоларда унинг энг кучли қуроли нима бўлиши мумкин? Табиийки, бу саволга энг замонавий қуролларни, ажал ёғдирувчи воситаларни санаб жавоб берса бўлади. Мақоламизда бундай қуроллардан кучли восита ҳақида сўз юритмоқчимиз. Ижтимоий онгни заҳарлайдиган, фалаж қиладиган, фитналарга коммуникатив майдон бўладиган матбуотни назарда тутяпмиз.

Шўро ҳукумати ҳокимият тепасига келгач, 1918 йилнинг январидан ишчи деҳқон Қизил армиясини ташкил этиш тўғрисидаги декрет имзолади. Сиёсатини куч ёрдамида мустаҳкамлаш йўлида муҳим қадам қўйди. Энг қизиғи, навбатдаги қадам газета чоп этишга қаратилди. Аниқроғи қизил кўшин учун Россияда “Рабочая и крестьянская Красная армия и флот” газетаси чоп этила бошланди. 1918 йилнинг 31 январидан шўролар давлатида ҳарбий нашрнинг илк сони дунё юзини кўрди. Туркистонда-чи? Халқимизнинг озодлик, эрк ғоясини қилич билан қонга ботирган Туркфронгда қизил армиянинг илк газетаси чоп этилиши учун бироз вақт

керак бўлди. 1918 йилнинг 19 октябрига келиб, Тошкентда совет ҳукуматининг илк ҳарбий нашри “Красноармеец” чиқа бошлайди. Туркистоннинг ҳарбий газета чоп этиш бобида Марказий Россиядан бунча узилиб қолишига сабабларни П.Агапов “Военная печать Туркестана в годы гражданской войны (1918-1920 гг.)” мавзусидаги диссертация авторефератида қуйидагича изоҳлайди:

- маҳаллий ишчилар марказнинг илғор тажрибаларидан фойдаланиш имкониятидан маҳрумлиги;
- зарур моддий ёрдам берилмаганлиги;
- Туркистонда армияни ташкил этиш даври чўзилиб кетганлиги;
- зарур адабий ходимларнинг етишмаслиги;
- зарур полиграфик базанинг етишмаслиги.

(Давоми 4-саҳифада)

ҚУЁШГА МЕНГЗАШ НОНЛАР

Хоразм нонларининг бошқа минтақаларникидан фаркландиган жihatлари талайгина. Ана шулардан бири – бу неъматнинг номланиши ҳамдир. Одатда воҳа одамлари нонни бир неча турларга бўлиб номлашади. Жумладан, қадимдан чўрак патир, зоғора, патрак, кўмма каби нон нурлари мавжуд.

Чўраклар ҳам бир қанча турларга ажралиб, асосан ўзининг айланаси 70-75 сантиметрдан иборатлиги билан фарқланиб туради. Қолаверса, Хоразм нонлари Самарқанд, Тошкент ва Фарғона водийси нонларига ўхшаб қалин қилиб ёпилмайди. Бунинг ўзига хос сабаблари бор, албатта.

Аксарият зиё аҳли “чўрак” сўзи форсий тилга мансуб бўлиб, “чил хўрак”, яъни қирқ емиш ёки қирқ хил овқат ўрнини босадиган хўрак

деган маънони англатади, деб фикр билдирадilar. Филология фанлари доктори, Урганч Давлат университети профессори Зарифбой Дўсимов эса бу фикрни инкор қилар экан, “чўрак” сўзи ҳақиқий туркий сўз бўлиб, ҳозирги кунда Хоразм ўзбекларидан ташқари туркман, қорақалпоқ ва озарбайжонларда ҳам учрашини таъкидлайди.

Маълумки, қуйи Амударё ҳавзаси атрофидаги минтақалар кескин континентал иқлимга эга. Ёзининг

қуруқ иссиқ ва қишининг қуруқ совуқ бўлиши айрим ҳолларда қон босимининг ошиши, ошқозон ва жигар касалликларининг келиб чиқишига омил бўлиши мумкин. Бундай вазиятда парҳезга риоя қилиш талаб этилади. Қалин кулча нонлар одатда гипертония касаллигига чалинган кишиларнинг қон босимини ошириб юбориши мумкин. Тиббиёт ходимлари бунинг асосий сабаби – қалин ёпилган нонларнинг ичи тўлиқ пишмай қолишида деган фикрни илгари сўрадилар. Чала пишган хамир одатда меъда, талок, жигар, ўт пуфаги функциясининг бузилиши, қон босимининг кўтарилишига олиб келиши мумкин экан. Агар юпка ёйилган хамир оловда қизариб, яхшигина тобланиб пишса, уни ҳазм қилиш анча енгил бўлади. Шу боис хоразмликлар нонларни офтоб гардишидек катта, ва юпка қилиб тандирга ёпишади.

(Давоми 7-саҳифада)

ДАВЛАТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ

“аҳоли манфаатларига хизмат қилиш” тамойили асосида
йўлга қўйилмоқда

(Боши 2-саҳифада)

Буни Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ўсиш динамикаси йилдан-йилга прогрессив давом этаётганида ҳам кўриш мумкин.

Қолаверса, 2023 йилда қабул қилинган Янги таҳрирдаги Конституциямизга илк бор фуқаролик жамияти институтлари деган алоҳида боб киритилди. Давлат томонидан нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишининг таъминланиши, уларга жамият ҳаётида иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратилиши конституциявий норма билан қафолатланди. Натижада, 1991 йилнинг 1 январь ҳолатига қўра, республикада 95 та ННТ фаолият кўрсатган бўлса, 2000 йилнинг 1 январига келиб уларнинг сони 2585 тага, 2016 йилда 8417 тага, ҳозирги кунда эса 9200 га яқинни ташкил этмоқда.

Қолаверса, бугунги кунда аҳоли билан очиқ мулоқот олиб боришнинг янги самарали воситаларини жорий этишда давлат органлари ҳузурида жамоатчилик кенгашлари фаолияти йўлга қўйилганлиги ҳам муҳим аҳамият касб этмоқда. Президентнинг 2024 йил август ойидаги “Фуқаролик жамияти институтларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони билан давлат органлари ҳузуридаги жамоатчилик кенгашлари раислари фуқаролик жамияти институтлари вакиллари орасидан тасдиқланишига оид тартиб жорий қилинди. Ушбу тартиб ҳам фуқаролик жамияти институтлари жамиятда очиклик ва ошкораликни таъминлашда ҳамда давлат органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини шакллантиришдаги ташаббускорлигини янада оширишга хизмат қилмоқда.

Эътиборли жиҳати, Давлат бошқарувини такомиллаштириш борасида олиб борилган ишлар узвий давом эттирилиб, 2025 йил – “Атроф-муҳитни асраш ва “яшил иқтисодиёт” йили”да амалга оширишга оид Давлат дастури лойиҳасида ҳам ушбу йўналишга қаратилган бир қатор устувор мақсад, вазифа ва чора-тадбирлар таклиф этилган.

Лойиҳада давлат бошқаруви органлари фаолиятини тубдан такомиллаштириш мақсадида бошқарувда бир-бирини такрорлайдиган идоралар, функциялар ва бюрократик тўсиқларни қисқартириш,

рақамли технологияларни кенг жорий этиш ҳисобидан иш жараёнларини оптималлаштиришни назарда тутувчи бир қатор вазифалар белги-ланмоқда.

Жумладан, Давлат дастури лойиҳасининг 75-мақсадида маҳаллий давлат ҳокимияти вакиллик органларини халқнинг чинакам “овозиға” айлантириш учун маҳаллий Кенгашларнинг 300 дан ортиқ функцияларини қайта кўриб чиқиб, улар фаолиятига хос бўлмаганларини бекор қилиш ҳамда улар фаолиятига оид қонунчилик ҳужжатларини тизимлаштириш таклиф этилмоқда.

Албатта, бугунги кунда маҳаллий Кенгашларнинг ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишга оид долзарб масалаларни ҳал қилиш бўйича ваколатлари кенгайтирилиб, халқ ҳокимиятчилигини тўлақонли рўёбга чиқариш борасида кенг қамровли ислохотлар амалга оширилди. Аммо, жорий йилги Давлат дастури орқали улар фаолиятини янада жонлантиришга қартилган бир қатор ташкилий тадбирларни амалга ошириш ҳам зарур, деб ҳисоблаймиз.

Хусусан, Кенгаш мустақиллигини янада мустаҳкамлаш, унинг моддий-техник базасини кучайтириш мақсадида Президентнинг 2024 йил февраль ойидаги “Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари фаолиятининг самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида белгиланган вазифаларни тезроқ татбиқ этиш зарур. Бундан ташқари, бугунги кунда айрим Кенгаш қарорларининг ёпиқ ҳолатда қабул қилиниши фуқаролар ва жамоатчилик эътирозларига сабаб бўлмоқда. Шу боис, қонунчиликда Кенгаш сессиясида кўрилган масалалар юзасидан чиқариладиган қарорни “Е-қарор” электрон тизимига ёпиқ шаклда жойлаштириш, Кенгаш депутатлари камида учдан икки қисмининг ташаббусига асосан амалга оширилишини, бунда қонунчиликда алоҳида белгиланган ҳолатлар мустасно эканлигини белгилаш лозим.

Шунингдек, Давлат дастури лойиҳасининг 76-мақсади доирасида маҳаллий давлат ҳокимияти ижро органлари фаолиятини “аҳоли манфаатларига хизмат қилиш” тамойили асосида йўлга қўйиш учун ҳокимликларга юклатилган 500 дан ортиқ вазифа орасидан улар фаолиятига хос бўлмаганларини бекор қилиш ва ҳокимликлар фаолиятига оид қонунчилик ҳужжатларини тизимлаштириш назарда тутилмоқда.

Албатта, қуйи тизимда энг муҳим бўғин бўлган ҳокимликларнинг вазифа ва функциялари тизимлаштирилиши фуқароларнинг ортиқча овозгарчилиги олди олинисига хизмат қилади. Шу билан бирга, ҳокимликлар ҳамда ижро органи тизимига қилинган муурожаатларни автоматик тарзда масъулларга тақсимлаб берувчи ва ижро муддатини назорат қиладиган платформани ишга тушириш даркор. Шундагина, фуқаролар муурожаати ўз вақтида ҳал этилиши, уларнинг давлат хизматчиларига нисбатан ишончи ортишига эришилади.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, бугун ҳаётимизни рақамли технологиялар ва турли хилдаги платформаларсиз тасаввур этиб бўлмайди. Бундан 7-8 йил олдин реалликдан йироқ бўлган, юзлаб километр масофани босиб туман ёки вилоят марказларига фуқаро шахсан ўзи ташриф буюрмаса ҳал бўлмайди-ган ишларни бугун ишхонадан ёки уйдан чиқмасдан ҳал қиляпмиз. Бу инсонларнинг вақти ва маблағини тежаш билан биргаликда, давлат органлари ва фуқаролар ўртасидаги турли хил кўринишдаги бюрократик тўсиқларни ҳам бартараф этмоқда.

Шу боис, жорий йилги Давлат дастури лойиҳасида давлат хизматларини рақамлаштириш кўламини кенгайтириш орқали, фуқаро ва давлат ўртасидаги муносабатларда бюрократик тартиботларга барҳам бериш мақсадида қуйидагилар таклиф қилинган:

■ электрон шаклда кўрсатиладиган давлат хизматлари улушини 100 фоизгача етказиш;

■ фақат Ягона интерактив давлат хизматлари портали орқали кўрсатиладиган хизматлар улушини 50 фоизгача етказиш;

■ лицензиялаш ва рухсат бериш ҳужжатларини камида 20 фоизга қисқартириш;

■ лицензиялаш ва рухсат бериш ҳужжатларининг 50 фоизини соддалаштириш;

■ 300 тага яқин давлат хизматларини кўрсатиш тартиб-таомилларини соддалаштириш;

■ камида 300 та давлат хизматларини хусусий секторга ўтказиш таклиф қилинмоқда.

Албатта, юқорида айтиб ўтганимиздек, бугун мамлакатда амалга ошириладиган ижтимоий-иқтисодий, маданий-маънавий ва гуманитар соҳалардаги ислохотларни ҳаётга татбиқ этишда ҳамда жойларда сақланиб қолаётган долзарб муаммоларни ҳал этишда фуқаролик жа-

мияти институтларининг ўрни юқори бўлмоқда.

Жумладан, Давлат дастури лойиҳасининг 83-мақсадида давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтлари ўртасида яқин мулоқотни йўлга қўйиш, соҳа ва тармоқда сақланиб қолаётган муаммоларни биргаликда ҳал қилиш механизмларини кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратилган. Жумладан, ижтимоий шерикликда амалга ошириладиган лойиҳалар сонини камида 3 баробарга кўпайтириш, давлат дастурларида иштирок этаётган нодавлат нотижорат ташкилотлари сонини камида 80 тага етказиш ҳамда камида 500 нафар нодавлат нотижорат ташкилотлари раҳбарларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш шулар жумласидандир.

Маълумки, ҳудудларда ижтимоий аҳамиятга молик лойиҳаларни белгилашда маҳаллий Кенгашларнинг ўрни юқори. Қолаверса, нодавлат нотижорат ташкилотларнинг давлат органлари фаолияти очиклиги ва шаффофлигини таъминлашда ҳамда натижадорлигини оширишдаги иштирокини кенгайтириш, уларнинг ўз ҳудудидаги таъсир доирасини ошириш мақсадида ҳам маҳаллий Кенгаш сессияларида ННТлар ҳам иштирок этиш амалиётини йўлга қўйиш келгусида ўзининг ижобий самарасини бериши мумкин.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, “Ўзбекистон — 2030” стратегиясини 2025 йилда амалга оширишга қаратилган Давлат дастури лойиҳасида ҳам халқ хизматидаги давлат бошқарувини ташкил этишга, хусусан, давлат ҳокимияти тармоқларининг иш жараёнларини мақбуллаштириш, Парламентнинг ролини янада кучайтириш, давлат хизматлари кўрсатиш тизимини такомиллаштириш ва маҳалла институтининг ролини ошириш, давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтлари ўртасида яқин мулоқотни йўлга қўйишга алоҳида эътибор қаратилган.

Мазкур йўналишда олиб бориладиган ислохотлар халқимизни рози қилиш ҳамда Янги Ўзбекистоннинг халқаро майдонда кенг эътироф этилишига хизмат қилади. Бу эса мамлакатда амалга ошириладиган янги босқичдаги ислохотлар, олиб бориладиган прагматик ички ва ташқи сиёсатнинг қанчалик тўғри ва самарали эканидан далолат беради.

Фаррух АБДУҲАМИДОВ,
Демократик жараёнларни таҳлил қилиш маркази эксперти,
Халқ депутатлари Арнасой туман Кенгаши депутати

АТРОФ-МУҲИТНИ АСРАШНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ

Бугун экология ва атроф-муҳит муҳофазаси йўлида бошланган кенг қамровли ишлар мамлакатимиз аҳолисининг қулай атроф-муҳитга эга бўлиш ҳуқуқини таъминлаш билан бир қаторда, уларнинг соғлигини сақлаш, она табиатимизни келгуси авлод учун софлигича етказиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш каби ҳаётий мақсадларни қамраб олгани билан аҳамиятлидир.

Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан 2025 йилга “Атроф-муҳитни асраш ва яшил иқтисодиёт йили” деб ном берилгани ва бу тақлиф нафақат кенг жамоатчилик томонидан, балки халқаро миқёсда фаол қўллаб-қувватланганининг ўзиёқ Ўзбекистоннинг глобал экологик муаммоларга қарши фаол курашга киришганини, бу борадаги ишлар янги босқичга чиқаётганини ифодалайди.

“Атроф-муҳитни асраш ва яшил иқтисодиёт” йилида амалга ошириладиган ишларга оид Давлат дастури лойиҳаси жамоатчилик муҳокамасига қўйилди. Ушбу кенг қамровли ҳужжат мамлакатимизда атроф-муҳит муҳофазаси ва экологик масалалар давлат сиёсатининг устувор йўналишига айланганини ифода этиш билан бирга, Ўзбекистонда глобал экологик таҳдидларга қарши курашишнинг ўзига хос платформаси яратилаётганидан дарак беради.

Аввало, Дастур лойиҳасида давлатимиз ривожланишининг устувор ёндашувлари тармоқ ва соҳаларнинг уйғун “яшил трансформация”сини амалга ошириш, уларнинг рақобатбардошлиги ва ресурс тежамкорлигини таъминлаш, иқлим ўзгаришига мослашиш ва унинг оқибатларини юмшатиш ҳамда аҳолининг яшаш сифатини яхшилаш ва иқтисодий ўсишнинг янги “яшил ривожланиш” моделига ўтишнинг аниқ ва самарали йўналишлари белгилаб берилган.

Бугунги кунда иқлим ўзгариши шароитида сув ресурслари тобора қисқариши мамлакатимиз учун ҳам долзарб муаммога айланиб бормоқда. Дастур лойиҳасида ёмғир ва оқова сувлардан самарали фойдаланиш бўйича аниқ тадбирлар белгиланмоқда. Хусусан, янги қуриладиган кўп хонадонли уй-жойларга туташ ҳудудларда ёмғир сувини йиғиш, сақлаш ва дарахтларни суғоришда фойдаланиш тизимини йўлга қўйилиши орқали ҳудуддаги яшилликни таъминлаш мумкин бўлади.

Маълумотларга кўра, Ўзбеки-

стон шароитида уй ва бино-иншоотлар томларидан тўпланиб тушган ёмғир сувини мослаштирилган сув сақлагичларда йиғиш бир йилда 1 квадрат метр том сатҳидан ўрта ҳисобда 186 литрга тенг ёмғир сувини тўплаш имконини беради.

Йирик шаҳарларда атмосфера ҳавосининг ёмонлашуви бугунги кундаги долзарб экологик муаммога айланиб бормоқда. Бу борада ҳам Дастур лойиҳасида муҳим чора-тадбирлар белгиланган.

2025 йил 1 майдан бошлаб Тошкент ва Нукус шаҳарлари ҳамда вилоят марказларида аҳоли саломатлиги ҳамда атмосфера ҳавоси учун хавф туғдирадиган асбест, цемент ишлаб чиқариш, шлам ва шлаклар, тери-кўнчилик, паррандачилик фабрикалари, самардорлиги юқори бўлган чанггаз тозалаш иншоотлари билан жиҳозланмаган ҳар қандай турдаги кўмир ёқиш, қора ва рангли металлургия заводлари, таркибида захарли аралашмалар бўлган ойна, захарли кимёвий моддалар билан ишлаш, хавфлилик даражасининг I ва II синфига мансуб чиқиндиларни қайта ишлаш ва ёқиш корхоналари каби янги лойиҳалар тақиқланиши назарда тутилмоқда.

Таъкидлаш жоиз, аҳолининг саломатлигини яхшилаш, экологик турмуш тарзини шакллантириш ва инсон салоҳиятини рўёбга чиқариш учун шарт-шароитлар яратиш масалалари ҳам ҳужжат лойиҳасида алоҳида ўрин олган.

Бу борада аҳолининг кундалик ҳаётига экологик тамойилларни сингдириш орқали мамлакатимизда “Экофаол фуқаро” ҳаёт тарзини кенг тарғиб қилишга қаратилган “Бир миллион яшил оила” умуммиллий ҳаракати йўлга қўйилиши, бунда аҳоли орасида кунлик юриш ва югуришни тарғиб қилиш, “яшил транспортда”, шу жумладан, велосипедда ҳаракатланишни рағбатлантириш каби чора-тадбирлар назарда тутилмоқда.

Давлат дастури лойиҳасида “Бир

миллион яшил оила” умуммиллий ҳаракати доирасида платформани ишга тушириш режалаштирилган бўлиб, бу платформа бир сутка давомида камида ўн минг кадам юришни тарғиб қилиш, бу кўрсаткичларга эришганларга “Экофаол фуқаро” мақомини бериш ҳамда улар учун давлат хизматларидан фойдаланишда 10 фоиз чегирма ва давлат улуши 50 фоиздан юқори бўлган банкларда истеъмол кредитини олишда чегирма тақдим этиш, оиланинг барча вояга етган аъзолари “Экофаол фуқаро” мақомини олганда, ушбу оилага “яшил оила” мақомини бериш ҳамда уларга ҳар йили лотерея орқали 14 та электромобиль бериш каби имтиёزلарни назарда тутати.

Маълумки, пластик пакетлардан фойдаланиб бўлингандан сўнг у чиқиндига айланади. Тўпланган пластик пакетлар атроф-муҳитга ва инсон саломатлигига салбий таъсир кўрсатиши билан бирга уларнинг парчаланиши учун юз йиллаб вақт талаб этилади. Дастур лойиҳасида 2027 йилдан бошлаб пластик пакетларни ишлаб чиқариш, олиб кириш ва улардан фойдаланишни тақиқлаш ҳамда экологик жиҳатдан зарарсиз (био-парчаланувчи) пакетлардан фойдаланишни рағбатлантириш чоралари кўзда тутилган.

Шу билан бирга, чиқиндилар соҳасини тартибга солувчи, қабул қилинганига 20 йилдан ошган, бугунги кун талабларига тўлиқ жавоб бермайдиган “Чиқиндилар тўғрисида”ги қонунни янги таҳрирда атроф-муҳитни асраш ва “яшил” иқтисодиётга босқичма-босқич ўтиш тамойилларини инobatга олган ҳолда ишлаб чиқиш назарда тутилмоқда.

Қайд этиш жоиз, Дастур лойиҳасида белгиланган “Атроф муҳит мониторинги тўғрисида”ги қонуннинг қабул қилиниши атроф-муҳит ифлосланиш даражасини реал вақт режимида аниқлаш, унинг экологик ҳолатини баҳолаш бўйича фаолиятни ҳуқуқий жиҳатдан тартибга солиш, атроф-муҳит

мониторинги тизимини такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш ҳамда атроф-муҳитга салбий таъсир юзага келишини прогнозлаштириш, табиий ресурслардан фойдаланишни тизимли равишда кузатиш, аҳолини ахборот билан таъминлашнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштиришга хизмат қилади.

Яна бир жиҳат, Давлат дастури лойиҳасига кўра, атроф-муҳитни муҳофаза қилишда кўпроқ рағбатлантирувчи механизмларни қўллашга эътибор қаратилмоқда. Хусусан, тадбиркорлик субъектларини “яшил тадбиркор” сифатида эътироф этишга қаратилган экологик мезонларга асосланган платформани ишга тушириш режалаштирилмоқда. “Яшил тадбиркор” мақомини олган тадбиркорлик субъектига “Шаффоф қурилиш” платформасида устуворлик бериш, муайян муддат давомида экологик текширувлардан озод этиш, халқаро бозорларга чиқиш учун қўллаб-қувватлаш, тадбиркорлик субъектларининг барқарорлик рейтингини доирасида қўшимча балл бериш кўзда тутилмоқда.

Биз, депутатлар Президентимиз Фармони ҳамда муҳокама учун тақдим этилган Давлат дастурида белгиланган барча чора-тадбирларни қўллаб-қувватлаган ҳолда, ҳар бир вазифа ижросида фаол иштирок этишга бел боғлаганмиз. Айни йўналишдаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш, юртимизда яшил ҳаётни яратишга хизмат қиладиган қонунларни қабул қилиш, парламент ва депутатлик назоратини фаол амалга ошириш асосий вазифамизга айланади. Пировард мақсад эса, Ўзбекистонда инсон учун қулай атроф-муҳит яратиш, аҳолининг фаровонлиги ва саломатлигини таъминлаш, барқарор “яшил” иқтисодиётни ривожлантиришдир.

Ойбек РАҲИМОВ,
Олий Мажлис Қонунчилик
палатаси депутати, Ўзбекистон
Экологик партияси фракцияси
раҳбари ўринбосари

(Боши 1-саҳифада)

ФИТНА ТАРҒИБОТИ

илк сонлариданоқ жамоатчиликни душманга қарши курашга тўла сафарбар этишга қаратилган кампанияни авж олдирди. Навбатдаги муҳим масала эса нашр воситасида Туркистонда мунтазам, юксак интизомга эга қизил армияни яратишга қаратилган кенг тарғибот ишларини олиб бориш эди.

Шундан ҳам кўришиб турибдики, “Красноармеец” Туркистонда 1918 йилнинг февралдан бошланган истиқлолчилик ҳаракатига қарши кучли мафкуравий қурол эди. Газетанинг дастлабки сонларидан:

■ қисқа, лекин сиёсий жиҳатдан ўткир ва долзарб бош мақолалар;

■ долзарб воқеа-ҳодисаларга шарҳлар;

■ фронтдаги қайноқ жараёнлардан хабарлар;

■ ишчи ва аскарлар митинглари, йиғилишларининг резолюциялари;

■ қўшиннинг ҳаёти ва жанговар фаолиятдан ахборотлар мунтазам чоп этила борди. Энг долзарб муаммолар бўйича бош муҳаррирнинг ўзи чиқишлар қилади.

Коммунизм мафкурачилари бу билан бир томондан миллий истиқлолчилик ҳаракатининг моҳиятини пасайтириш, большевиклар зулмига қарши қўлига қурол олган аждодларимизни “бандит”, “қароқчи”, “босмачи” деб камситиш, уларга қарши фаол курашишда матбуотдан самарали фойдаланишди. Иккинчи томондан эса нашрнинг советлар ҳукмронлигини Туркистонда мустаҳкамлаш учун кучли, жанговар қудратли қизил армияни ташкил этиш борасидаги тарғиботи жуда ҳам қўл келди.

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон миллий кутубхонасининг нодир нашрлар ва қўлланмалар бўлимида “Красноармеец” газетасининг 1919 йил 12 апрель сони биринчи саҳифаси сақланиб қолган. Ундаги “Яна бир ҳукумат”, “Бутун дунё пролетарлари бирлашингиз”, “Ғолиблар тантанаси” сарлавҳали материаллар нашрнинг қизил аскарлар учун шўро мафкураси тарғиботчиси бўлганини кўрсатиш учун етарли. Буни газета шиори ҳам яққол тасдиқлайди: “Бутун дунё пролетарлари бирлашингиз, коммунизм сари олға”. Фикримизни қувватлаш учун мақолалардан бирида илгари сурилган муаммога қисқача тўхталсак. “Красноармеец” газетасидаги “Бутун дунё пролетарлари бирлашингиз” номли мақолада большевиклар халқаро фронтларда қонли қирғинни жасорат билан бартараф этишгани,

улкан армияларнинг демобилизациясига сабаб бўлишга, яқинлашиб келаётган озиқ-овқат инкирозини тўхтатиб қолишгани, оқ гвардиячиларнинг фуқаролар урушидаги оғриқли зарбаларига мардонавор жавоб беришгани ва аксилинқилобий фронтларни оғишмай йўқ қилаётгани ҳақида баландпарвоз фикрлар юритилади. Газетанинг биринчи саҳифасида берилган бу бош мақола муаллифи “Г.О” деб ёзилган. Менимча гап ким ёзгани ёки муаллифи нега таҳаллус билан берилганида эмас, балки мақоланинг сиёсий ва ғоявий жиҳатдан пухталиги ва аниқ мақсадга йўналтирилганидир. Бу бош муҳаррир ёки партиянинг мафкурачилари томонидан газетанинг биринчи саҳифасида сиёсий муаммолар ижтимоий фикрга шундай манипулятив усуллар қўлланган ҳолда етказилганини исботлайди. Натижада газетанинг асосий аудиторияси бўлган қизил аскарларда советлар ишига, хусусан қизил армиянинг миллий истиқлол ҳаракатини бостиришга қаратилган қонли террор ҳақ эканлигига ишонч туйғулари мустаҳкамлана борган.

Интернетдаги манбада “Красноармеец” газетасининг мақсади ёш Туркистон республикасида қуролли кучлар қурилиши йўлидаги муҳим ҳарбий-сиёсий вазифани бажаришга ёрдам бериш ҳамда қизил армия ҳарбий қисмларидаги аскар ва командирларни совет ҳокимиятини ағдаришга қаратилган аксилинқилобий оқ гвардиячи, босмачи кучларига, чет эл интервентларига қарши курашга сафарбар этишдан иборат эканлиги қайд қилинган. Хусусан, газетанинг ҳарбий муҳбири, партия аъзоси бўлган В.Карпычнинг фикрича, газетанинг дастлабки катта ахборот кампанияси 1918 йилнинг охирида ўтказилган қизил армия ва қизил гвардия вакиллари кенг тарғиб этишга қаратилади. Муаллифлари камлигига, тажриба етарлича эмаслигига, моддий ва бошқа қийинчиликларга қарамастан қизил аскарларнинг коллектив тарғиботчи, ташвиқотчи ва ташкилотчиси ролини газета шараф билан бажаради. Тилга олинаётган қуролтойдан кейин “Красноармеец” газетаси Туркистон Қизил армияси ва Қизил гвардияси делегатлари ҳарбий кенгашининг, кейинчалик эса Турк республика ҳарбий инқилобий кенгаши ҳузуридаги сиёсий бўлимнинг органига айлантирилади. Шунинг ўзи ҳам газетага сиёсий, мафкуравий қурол сифатида қанчалар эътибор берилганини исботлайди.

“Красноармеец” 1919 йилнинг 22 апрелигача чоп этилади. Шўроларнинг олти ой давомида Тошкентда чоп этилган мазкур илк ҳарбий нашри муҳим тарғибот қуроли экан, унинг оммабоплиги ҳақида нима дейиш мумкин? Кўзланган самарани бериши учун қизил аскарлар ўртасида нашр кенг тарқалганмиди? Бу саволга олим П.Агаповнинг Ф.Желтиковдан ёзиб олган хотиралари мисолида жавоб бериш мумкин. “Красноармеец” газетасининг оммабоплиги ҳақида қўшинларда тарқалишига қараб ҳулосаласа бўлади. Масалан, 1919 йилнинг январь ва март ойларида газета биргина Тошкент гарнизонида 18 та ҳарбий қисм ва бўлинмага тарқатилган. Қизил армия ва қизил гвардия вакиллари Туркистон биринчи қуролтойи депутатлигига сайланган Ф.Желтиковнинг гувоҳлик беришича, газета кўплаб нусхада Каспийорти fronti бўйлаб тарқатилган ҳамда жангчилар орасида катта нуфузга эга бўлган.

Коммунистлар қизил армиянинг қудратини ошириш партиявий-сиёсий аппаратни кучайтиришга боғлиқлигини, бунда энг муҳим восита, қурол матбуот эканлигини амалда кўришди, бунга ишонч ҳосил қилишди. “Красноармеец” газетаси тажрибаси айнан бу жараёнда қўл келди. Натижада тилга олинаётган даврда, Туркистонда миллий истиқлолчилик ҳаракати авж олган пайтда бирин-кетин қизил армиянинг марказий, фронт, дивизион газеталари чоп этила бошланди.

“Красноармеец” газетаси чоп этилиши билан боғлиқ воқелик куйидаги ҳулосаларни беради:

■ мавжуд ҳарбий-сиёсий вазиятдан келиб чиқиб Туркистонда совет ҳарбий матбуоти пайдо бўлишига асос солинади;

■ қўшин орасидаги ахборот кампанияси самарадорлигида газета муҳим коллектив тарғибот ва коллектив ташвиқот воситасига айлантирилади;

■ Туркистонда оммавий равишда қизил аскарлар нашрлари чоп этилишида сиёсий, ташкилий, ижодий тажрибалар орттирилади;

■ газета мисолида миллий истиқлол ва аксилинқилобий ҳаракатни бостиришда матбуотнинг сафарбарлик ва ташкилий кучига ишонч ҳосил қилинади.

Алижон САФАРОВ,
Ўзбекистон Журналистика ва оммавий коммуникациялар университети, Ҳарбий ва спорт журналистикаси кафедраси мудири, филология фанлар бўйича фалсафа доктори, доцент

Агаповнинг фикри билан айтганда, Туркистон фронт ҳалқаси ичида қолган ва большевиклар душманнинг қақшатқич зарбаларини қайтаришга мажбур бўлган мураккаб даврда “Красноармеец” чоп этила бошланди. Газетанинг ташаббускори Туркистон коммунистик партияси марказий кенгаши, яъни коммунистлар эди. Унга партия марказий кенгаши аъзоси, қўшинларда тарғибот-ташвиқот ишлари бўйича катта тажрибага эга М.Троцкий бош муҳаррир бўлади. Агаповнинг ёзишича, газета

Бугунги глобаллашув шароитида вужудга келаётган таҳликали вазият ва кескин рақобат даврида, дунёнинг айрим минтақаларида юз бераётган қуролли можаролар, қарама-қаршиликлар, тобора авж олаётган янги таҳдид ва хатарлар олдимизга кечиктириб бўлмас долзарб вазифаларни қўймоқда.

Мана шундай бир шароитда мамлакатимиз ёшларини ватанпарварлик руҳида тарбиялаш, уларнинг онгига тинчлик ва осуда ҳаётни кўз қорачиғидек асраб-авайлаш зарурлигини чуқур синдириш тобора муҳим аҳамият касб этмоқда. Айниқса, бугунги замон талабидан келиб чиққан ҳолда хавфсизлик ва барқарорликни таъминлаш, ёш авлодни она Ватанга фидойи ва садоқат руҳида тарбиялаш давлат сиёсатининг энг муҳим устувор йўналишларидан бири этиб белгиланган. Бу ҳақда Президентимиз Шавкат Мирзиёев қайд этганидек: “Бугунги ниҳоятда мураккаб ва таҳликали давр олдимизга янги-янги синов ва муаммоларни кўндаланг қилиб қўймоқда. Лекин ҳаёт қанчалик машаққатли бўлмасин, мамлакатимизда демократик ислохотларни изчил давом эттириб, халқимизни рози қилишга, тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлашга бор куч ва имкониятларимизни сафарбар этамиз”. Зеро, шуни тегран англаган ҳолда бугунги кунда дунёда содир бўлаётган сиёсий, иқтисодий, ғоявий – мафкуравий курашлар кучаётган бир вақтда ғоявий-мафкуравий бўшлиққа нисбатан мунтазам огоҳ бўлишни тақозо этмоқда. Айниқса, дунё миқёсида вужудга келаётган турли таҳдидлар кучайиб бораётган ҳозирги вақтда ёшларимизда ватанпарварлик, миллатпарварлик туйғусини шакллантириш ҳамда юксак маънавий-ахлоқий фазилатларни янада ривожлантириш долзарб вазифага айланиб бормоқда. Ёш авлодни юртга садоқат ва ватанга фидойи этиб тарбиялаш мамлакатимизнинг асосий стратегик вазифаси сифатида алоҳида эътибор қаратиб келинмоқда. Ўз навбатида мазкур ҳолат, ёшларимизни мафкуравий жиҳатдан тарбиялаш орқали уларда ватанпарварлик туйғуларини юксалтиришга замин яратлади. Ватанпарварлик – инсоннинг юксак маънавий жасорат ҳисобланиб, у юксак бурч ва орият тимсолидир. Шу билан бирга ватанпарварлик инсонни миллий ғурур ҳамда руҳий баркамоллик сари етаклаб, миллий ўзлигини англашга даъват этади. Зеро, ўз халқига садоқат ва фидойилик, она Ватанни ҳимоя қилиш, уни чексиз севиш ҳар қандай инсоннинг ҳақиқий ватанпарварлик фазилати ҳисобланади. Ватанпарварлик Ватани-

нинг озодлиги ва ободлиги, унинг сарҳадлари дахлсизлиги Она Ватан мустақиллигининг ҳимояси йўлида фидойилик кўрсатиб яшаш, халқининг ор-номуси, шон-шарафи, бахту саодати учун куч-ғайрати, билим ва тажрибаси, бутун ҳаётини бахш этишдек муқаддас ва олижаноб фазилатни англади. Шу маънода, ватанпарварлик юрт равнақи учун фаол бўлишга ундайдиган ижтимоий, маънавий-ахлоқий фазилат, десак ҳам тўғри бўлади.

Тарихдан маълумки, Ватан озодлиги учун курашиш масаласи буюк алломаларимиз асарларида эзгу ғояларни ифода этувчи таълимотларнинг бош ғояси сифатида талқин этилган. Зеро, Ватан тарихини билган, улуг аждодлар меросини чуқур ўрганган ҳар бир инсон қалбида миллий ғурур-ифтихор туйғулари янада жўш уриб, эл-юртга, Ватанга садоқати ортиб бораверади. Маърифатпарвар аллома Абдулла Авлоний Ватанни севиш ва уни ардоқлашни табиат ва жамиятнинг муҳим қонунияти сифатида таърифлайди. “Ватан. Ҳар бир кишининг туғулуб ўскан шаҳар ва мамлакатини шул кишининг ватани дейилур. Ҳар ким туғулган, ўсган ерини жонидан ортиқ суяр. Ҳатто бу ватан ҳисси-туйғуси ҳайвонларда ҳам бор. Агар бир ҳайвон ўз ватанидан – уюрдан айирилса, ўз еридаги каби роҳат-роҳат яшамас, маишати талх бўлуб, ҳар вақт дилининг бир гўшасида ўз ватанининг муҳаббати турар”. Ватанпарварлик туйғуси, аввало, инсонда юртга нисбатан ички ва ташқи хавфларнинг олдини олишда мустаҳкам қолқон шаклланишига хизмат қилади. Шу ўринда, Ватан равнақи, юрт тинчлиги ва халқ фаровонлиги учун курашда ташаббускор бўлиш,

тинчликни кўз қорачиғидек асраш, унга фидойилик билан хизмат қилишга ундайди. Инсон қалбида миллат, Ватан, аждодлар руҳи олдидаги бурч ва туйғулар қанчалик чуқур жой олган бўлса, маҳдудлик ўрнига улуг мақсадлари сари даъват этувчи эзгу ғоялар вужудга келади. Мана шундай фазилатларга эга инсонларда курашчанлик, ташаббускорлик, ўз-ўзини ан-

бўлган ишонч туйғуларини янада юксалтиришда муҳим аҳамият касб этади.

Азалдан юртимизда ватанпарварлик тарбиясига алоҳида эътибор қаратиб келинган. Юртимиздан етишиб чиққан буюк ватандошларимиз, мутафаккирлар, донишманд ва сиёсатчилар тарбия ва ахлоқ масаласига яқдиллик билан жиддий муносабатда бўлишга даъват этиш-

МУҚАДДАС БУРЧ ВА ЮКСАК ШАРАФ

глаш, миллат, Ватан шаъни ва манфаатини ҳимоя қилишдек муқаддас туйғулар шаклланади.

Бугунги таҳликали замон шиддати инсон учун ватанпарварлик туйғусини шакллантиришда маънавият нақадар нажоткор куч эканини намоён этмоқда. Зеро, ахлоқсизлик, одобсизлик, маънавий қашшоқлик инсонни маънавий тубанлик гирдобига гирифтор этиб, кенг миқёсда эса жамият тараққитини издан чиқариб, парокандаликни юзага келтираётганини кўрсатмоқда. Маънавият инсоннинг жамиятда яшаш учун зарур ижобий фазилатларини намоён этувчи бекиёс куч сифатида инсонда гўзал одоб-ахлоқ фазилатлари шакллантириш орқали унинг жамиятдаги мавқеини белгилаб беради. Шу боис, жамият ҳаётида маънавият масаласига ниҳоятда масъулият билан ёндашишни тақозо этмоқда. Бу ҳақда Президентимиз Шавкат Мирзиёев қайд этганидек: “бугун маънавият бошқа соҳалардан ўн қадам олдинда юриши керак, маънавият янги кучга, янги ҳаракатга айланиши шарт!”. Бинобарин Давлатимиз раҳбари таъбири билан айтганда, ёшлар ўртасида маънавий-маърифий ишларни сифат ва мазмун жиҳатидан мутлақо янги босқичга кўтаришимиз лозим. Зеро, Ватан ишки жўш урган ориятли, маънавий жасоратга эга одамгина буюк ишларга қодир бўлади. Ватанпарварлик туйғуси инсонни туғилиб ўсган заминга бўлган муҳаббати, Она Ватанга бўлган меҳр ва садоқатида акс этиб, бу тушунча кенг маъно-мазмунни ўз ичига олиб, миллат ва халқ, унинг тарихи ва бугуни ҳамда келажаги хусусида тафаккур қилишга даъват этди. Шу билан бирга, Ватанпарварлик ёш авлодни тарбиялашда ва келажакка

ган. Имом ал-Бухорий, Фаробий, Беруний, Ибн Сино, Юсуф Хос Ҳожиб, Маҳмуд Кошғарий, Хоразмий, Кайковус, Амир Темур, Алишер Навоий, Маҳмуд Паҳловон, Захриддин Муҳаммад Бобур каби алломаларимизнинг илмий-ижодий меросида Ватанни севиш, ёшларни ватанпарварлик тарбияси масаласига алоҳида эътибор қаратилган. Айниқса, узоқ сафарларга кетиш олдида юртдошларимиз доимо ватанни севиш ва уни қумсаш учун ўзлари билан бирга Ватан тупроғини олиб кетишган. Шу бир қафт тупроқда Ватан ҳиди, тафти, меҳри мужассам бўлган. Ўша бир қафт тупроқни доимо қалбида муқаддас санаб, юртининг бир қисми сифатида эъзозлашган.

Ватан шаъни, миллат ор-номуси учун жамият мақсад ва манфаатларини тушуниб етадиган, ҳар томонлама етук комил инсонни тарбиялаш орқали юртимизнинг қиёфасида Ватандан фахрланиш ҳисси кўзимизни, қалбимизни тобора қувонтириб бормоқда. Давлатимиз раҳбари Шавкат Мирзиёев: “Ватан ва халқ тақдирига нисбатан таҳдидлар кучайган вазиятда айнан миллат фидойилари – уйғоқ қалбли зиёлилар, шоир ва адиблар, санъат намояндалари, маънавият ва маърифат соҳаси ходимлари жасорат билан майдонга чиққанлар”, дея таъкидлаган эди. Бинобарин, маърифатпарвар аждодларимизнинг мероси бугун биз кураётган ҳуқуқий демократик давлат ва фуқаролик жамияти учун Янги Ўзбекистонни барпо этишда муҳим аҳамият касб этади.

Мансур МУСАЕВ,
Республика Маънавият ва
маърифат маркази ҳузуридаги
Ижтимоий-маънавий
тадқиқотлар институти бўлим
бошлиғи, сиёсий фанлари
доктори

Ушбу мақола Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Фуқаролик жамияти институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонднинг “Ёшларнинг муаммоларини ҳал қилишга, ташаббуслари ва замонавий ғояларини илгари суришга қаратилган лойиҳаларини қўллаб-қувватлаш” гранти асосида тайёрланди.

Ўзбекистон Республикаси ўзининг географик ва табиий ресурсларга бой худуди билан минтақавий экологик тизимда муҳим ўрин тутди. Аммо охириги ўн йилликларда глобал иқлим ўзгариши, инсоний фаолиятнинг интенсивлашуви ва саноат ривожланиши каби омиллар экологик муҳитга жиддий таъсир кўрсатмоқда. Хусусан, сув ресурсларининг танқислиги, ерларнинг деградацияси ва ҳавонинг ифлосланиши мамлакат экологик муаммоларининг асосий масалаларига айланган.

Экологик муҳит: МУАММОЛАР ВА ЕЧИМЛАР

Экологик барқарорликни таъминлаш нафақат атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, балки иқтисодий ривожланиш ва аҳолининг соғлом турмуш тарзини қўллаб-қувватлаш учун ҳам зарур. Шу сабабли, Ўзбекистон ҳукумати экологик ҳолатни яхшилаш бўйича қатор ислохотларни амалга ошириб, илмий ва инновацион ёндашувлар орқали муаммоларга ечим топишга интилоқда.

Ушбу мақолада Ўзбекистоннинг экологик ҳолатини ўрганиш, мавжуд муаммоларни таҳлил қилиш ва уларни ҳал қилишнинг самарали стратегияларини кўриб чиқиш мақсад қилинган. Бу экологик муаммоларни чуқурроқ тушуниш ва барқарор ривожланишга эришиш учун зарур бўлган чора-тадбирларни аниқлашга ёрдам беради, деб ўйлаймиз.

Экологик хусусиятлари

Ўзбекистон Республикаси Марказий Осиёда жойлашган бўлиб, ўзига хос географик ва экологик шароитлари билан ажралиб туради. Мамлакатнинг табиий-иқлимий хусусиятлари ва ресурслари унинг иқтисодий ва экологик ривожланишида ҳал қилувчи рол ўйнайди. Шу билан бирга, бу омиллар мамлакатдаги экологик муаммоларни шакллантиришда ҳам аҳамият касб этади.

Географик жойлашуви ва иқлими

Мамлакатнинг умумий ер майдо-

ни 447,400 квадрат километр бўлиб, мамлакат асосан чўл ва ярим чўл худудларидан иборат. Мамлакатнинг катта қисми текисликлар билан қопланган, жанубий ва шарқий худудларида эса тоғли худудлар мавжуд. Ўзбекистоннинг иқлими континентал бўлиб, иссиқ ёз ва совуқ қиш фасллари билан тавсифланади. Бу иқлим шароитлари табиий ресурслардан фойдаланишда маълум қийинчиликларни келтириб чиқаради.

Сув ресурслари

Ўзбекистон сув ресурслари танқис худуд ҳисобланади. Сув таъминоти асосан Амударё ва Сирдарё каби катта дарёларга боғлиқ. Шу билан бирга, бу дарёлар ўз манбаларини бошқа давлатларда олгани сабабли сув ресурсларини бошқаришда халқаро ҳамкорлик муҳим аҳамиятга эга. Сув ресурсларининг камлиги ва улардан нотўғри фойдаланиш муаммолари тупроқнинг шўрланишига ва ҳосилдорликнинг пасайишига олиб келмоқда.

Тупроқ ва ер ресурслари

Ўзбекистон ер майдонининг катта қисми шўрланган ёки чўлланишга учраган. Қишлоқ хўжалигида ерларнинг ҳаддан ташқари эксплуатацияси тупроқнинг деградациясига сабаб бўлмоқда. Шунингдек, ерларнинг нотўғри суғорилиши уларнинг унумдорлигини пасайтиради ва экологик мувозанатни бузади.

Биологик хилма-хиллиги

Ўзбекистоннинг табиий шароитлари биологик хилма-хилликни бойитувчи омил ҳисобланади. Аммо инсон фаолияти натижасида кўплаб ўсимлик ва ҳайвон турлари йўқолиб кетиш хавфи остида. Хусусан, чўл ва тоғ худудларидаги экологик мувозанатни сақлаш учун махсус табиатни муҳофаза қилиш чораларини кўриш зарур.

Ўзбекистоннинг экологик хусусиятлари табиий ресурсларнинг чекланганлиги ва улардан оқилона фойдаланиш заруратини келтириб чиқаради. Мавжуд экологик муаммоларни ҳал қилиш учун мамлакатда ресурсларни самарали бошқариш, экологик инновацияларни жорий этиш ва аҳолининг экологик хабардорлигини ошириш муҳим аҳамият касб этади. Шу билан бирга, халқаро ҳамкорлик ва замонавий илмий ёндашувлар экологик барқарорликни таъминлашда асосий рол ўйнайди.

Ўзбекистон Республикасининг экологик ҳолатини ўрганиш шуни кўрсатадики, мамлакатнинг географик жойлашуви, табиий ресурсларнинг чекланганлиги ва инсон фаолияти натижасида юзага келган экологик муаммолар уни Марказий Осиёдаги энг экологик заиф худудлардан бирига айлантирмоқда. Сув ресурсларининг камайиши, тупроқнинг деградацияси, ҳаво ифлосланиши ва биологик хилма-хилликнинг камайиши каби муаммолар Ўзбекистоннинг экологик му-

возанатига жиддий таҳдид солмоқда.

Шунга қарамай, мамлакатда экологик ҳолатни яхшилаш бўйича бир қатор саъй-ҳаракатлар амалга оширилмоқда. Сув ва ер ресурсларини оқилона бошқариш, экологик тоза технологияларни жорий этиш ва аҳолининг экологик хабардорлигини ошириш бўйича давлат дастурлари ва қонунчилик ислохотлари экологик муаммоларни ҳал қилишда муҳим аҳамиятга эга. Шу билан бирга, халқаро ҳамкорликни кучайтириш ва илмий-технологик инновацияларни кенг татбиқ этиш экологик барқарорликни таъминлашнинг асосий омиллари ҳисобланади.

Мамлакат экологик ҳолатини яхшилаш учун қуйидаги стратегик чора-тадбирлар зарур:

1. Сув ресурсларини самарали бошқариш ва қайта тикланадиган энергия манбаларидан фойдаланиш.
2. Тупроқни деградациядан ҳимоя қилиш ва қишлоқ хўжалиги технологияларини такомиллаштириш.
3. Ҳавонинг ифлосланишини камайитириш учун саноат ва транспортда экологик инновацияларни қўллаш.
4. Биологик хилма-хилликни сақлаш учун махсус қўриқхона ва миллий боғлар тизимини кенгайтириш.
5. Экологик маърифат ва тарғибот ишларини ривожлантириш орқали аҳолининг экологик маданиятини ошириш.

Ушбу ёндашувлар нафақат Ўзбекистоннинг экологик барқарорлигини таъминлайди, балки мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига ҳам ижобий таъсир кўрсатади. Экологик барқарорликка эришиш эса миллатнинг фаровонлиги ва келажак авлодларнинг яшаш сифати учун муҳим аҳамиятга эга.

Мадина ТўРА қизи,
Экология, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгариши вазирлиги мутахассиси

Биласизми?

Боланинг исми, ота исми ва фамилия олиш ҳуқуқи

Бола исми, ота исми ва фамилия олиш ҳуқуқига эга.

Болага исми ота-онанинг келишувига биноан, ота исми — отасининг исмига кўра берилади.

Боланинг фамилияси ота-онанинг фамилиясига қараб белгиланади. Ота-она турли фамилияларда бўлганда ота-онанинг келишувига биноан болага отасининг ёки онасининг фамилияси берилади. Ота-онанинг хоҳишига кўра, болага ота ёки она томонидан миллий анъаналарга кўра бобонинг исми бўйича фамилия берилиши мумкин. Ота-она ўртасида боланинг исми ва (ёки) фамилияси бўйича келишув бўлмаганда, келиб чиққан низо васийлик ва ҳомийлик органи томонидан ҳал этилади.

Ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиш

Ота-она (улардан бири) қуйидаги ҳолларда: ота-оналик мажбуриятларини бажаришдан бош тор-тса, шу жумладан алимент тўлашдан бўйин товласа; узрсиз сабабларга кўра ўз боласини туғуруқхона ёки бошқа даволаш муассасасидан, тарбия, аҳолини ижтимоий ҳимоялаш муассасаси ва шунга ўхшаш бошқа муассасалардан олишдан бош тортса; ота-оналик ҳуқуқини сунистеъмом қилса, болалар-

га нисбатан шафқатсиз муомалада бўлса, жумладан жисмоний куч ишлатса ёки руҳий таъсир кўрсатса; муттасил ичкиликбозлик ёки гиёҳвандликка мубтало бўлган бўлса;

ўз болаларининг ҳаёти ёки соғлиғига ёхуд эри (хотини)нинг ҳаёти ёки соғлиғига қарши қасддан жиноят содир қилган бўлса, ота-оналик ҳуқуқидан маҳрум қилиниши мумкин.

Болаларнинг оиладаги хусусий мулк

Вояга етмаган болалар қонунда белгиланган тартибда хусусий мулк эгаси бўлиш ҳуқуқига эгадирлар.

Вояга етмаган болаларнинг қонунда белгиланган тартибда ҳадя, мерос тариқасида олган мол-мулки, шунингдек шахсий меҳнати ва тадбиркорлик фаолияти натижасида орттирган мол-мулки уларнинг хусусий мулки ҳисобланади.

Вояга етмаганларнинг тадбиркорлик фаолиятига қўшган маблағи ва ундан орттирган даромади, агар бола билан ота-она ёки оиланинг бошқа аъзолари ўртасида бошқача тартибни белгиловчи шартнома бўлмаса, вояга етмаганларнинг хусусий мулки ҳисобланади.

Вояга етмаганларнинг шахсий фойдаланишидаги буюмлари (кийим-кечак, пойабзал, ишлаб чиқариш қуроллари, ўқув анжомлари ва бошқалар) уларнинг хусусий мулки ҳисобланади.

Ота-она вояга етган болаларига алимент тўлаши мумкинми?

Ота-она вояга етган меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож болаларига таъминот бериши шартдир.

Вояга етган меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож болаларига таъминот бериш ота-онанинг келишувига биноан амалга оширилади. Ота-она ўртасида бундай келишувга эришилмаган тақдирда низо суд тартибиде ҳал қилинади.

Ота-онадан вояга етган меҳнатга лаёқатсиз, ёрдамга муҳтож болаларига ундириладиган алиментнинг миқдори суд томонидан алимент тўлаши шарт бўлган ота-онанинг оилавий ва моддий аҳволи ҳисобга олиниб, ҳар ойда пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланади.

Н.УМАРОВА,
Косон туман ФХДЁ бўлими мудираси

Айниқса, Хива, Хонқа, Урганч, Янгиариқ, ва Қўшқўпир туманлари аҳолиси катта-катта, дастурхонни тўлдириб тургудек биров қалинлиги 1 см.дан ошмайдиган нонлар ёпишга уста. Бу қадар катта нонларни ёпиш учун аёллардан эпчиллик ва моҳирлик талаб қилинади. Негаки, маҳсулотга яраша рапида ҳам катта ҳажмда бўлади. Уни қўлга илдириб, тикач урилган ҳамирни қизиб турган тандирга зарб билан уриб ёпиштириш осон иш эмас-да!

ҚУЁШГА МЕНГЗАШ НОНЛАР

Хонқа туманидаги Олажа, Томадурвак қишлоқларида жуда қадимий туркий уруғлар авлодлари истиқомат қилишади. Уларнинг урф-одатлари сингари чўрақлари ҳам бошқаларникидан фарқланади. Уларнинг нонлари бошқа туманлардагидан ҳам каттароқ ўлчамга эга ва жуда юпка бўлади. Боғот туманидаги Найман қишлоқ фуқаролар йиғини раиси, асли касби шифокор бўлган Шомурод Отаназаровнинг фикрича, юпка нонлар юрак-ишемик касалликларида парҳез таом ҳисобланар экан. Сут ва сариёғ қўшиб ёпилган нонлар орадан қанча вақт утса ҳам ўзининг шифобахш қувватини сақлаб қолади. Шунинг учун ҳам воҳа одамлари ҳамирни сариёғ аралашган сутга қоришади. Бундай нонлар сафарга чиққан кишилар учун жуда асқотади. II-жаҳон уруши даврида жангга кетаётган йигитларга аёллар ана шундай нонлар ёпиб бериб юборишган экан.

– Хоразм нонлари бир пайтнинг ўзида таркибида сут ва ёғ борлиги учун ҳам олдий чой билан истеъмол қилинганида иккинчи таом вазифасини ўтайди, – дейди хонқалик фуқаро Шукуржон Аминова. – Қолаверса, бизда ҳар мавсумда ҳар хил турдаги нонлар ёпилади. Масалан: ноябр ойидан бошлаб то апрел ойигача ҳамирга қовоқ қўшиб ёпилган нонлар истеъмол қилинади. Буни “қадили чўрак” деймиз. Бу тур нонларимиз ҳам парҳез неъматларидан саналади. Қадили чўрак қандли диабет касали бор кишини тетиклантирувчи озикдир.

Ёзда эса “памидорли чўрак” воҳаликларнинг сеvimли егулиги саналади. Бу тур нон кўпроқ иштаҳа очувчи неъматлардан биридир. Чунки унинг энгил нордонроқ таъми киши иштаҳасизлигини даволаш хусусиятига эга. Қолаверса, помидор ўзининг темир моддасига бойлиги билан инсон саломатлигига ижобий таъсир кўрсатади.

Агар уни томатсимон ҳолда қайнатиб олгач, ҳамирга қўшиб нон тайёрланган тақдирда ҳам организмдаги

темир танқислигини баргараф этиши мумкин. Негаки, темир моддаси олов таъсирида ўз хусусиятини йўқотмаслиги фанда маълум.

Хоразмнинг Боғот, Ҳазорасп туманларида қишда патрак ёпиш одати ҳалиям сақланиб қолган. Айниқса, Боғот туманидаги Қипчоқ, Қораянтоқ, Ҳазорасп туманидаги Бўстон, Пичоқчи, Карвак қишлоқларида оқ жўхори кўпроқ эқилгани учун ҳам ноннинг бу тури ҳозир ҳам учрайди. Патрак оқ жўхори унидан тайёрланади. Оқ жўхори унида ёпишқоқлик хусусияти йўқлиги боис ҳам уни тандирга ёпмайдилар, балки това, қозонлар ёхуд духовкада пиширадилар. Агар тандирга ёпмоқчи бўлсалар маҳсулотга озгина тегирмонда тортилган гуруч ёки буғдой уни қўшилади мабодо бундай қилинган тақдирда уни патрак сифатида эмас, балки зағора қилиб тандирга ёпадилар. Зағора тайёрлашда жўхори, гуруч ва буғдой унидан тайёрланган ҳамирга олдий сувда қайнатиб пишириб олинган қовоқ ёки сабзи атала ҳолига келтирилган ҳолда қўшилади. Озгина дам едирилгач, ҳамир зувала ҳолида тандирга ёпилади ва бир соат давомида тандир оғзи тағора, унинг устидан қалин чапон ва унга ўхшаш матолар билан беркитилади. Зағора тайёрлаш учун тандирга ёқилиши лозим бўлган олов меъёрини ҳам яхши билан лозим бўлади.

Жўхори уни оқсилга, гуруч эса крахмалга, қовоқ ва сабзи ҳам ҳар хил дармондориларга бой бўлганилиги билан ҳам бундай усулда тайёрланган зағора Хоразмда тетиклантирувчи неъматларнинг бирламчиси ҳисобланган. Ўтган асрнинг 50-йилларигача оммавий равишда тус олган канал қазилар тадбирига жўнаётган эркакларни аёллар, албатта, тўрвасига зағора солиб кўзатишган.

Хоразм нонларининг кўмма тури ҳозирги пайтда деярли кам учрайди. Уни одатда сахро худудларида яшовчи аҳоли ёки кўчиб юривчи чўпонлар ҳамда тандир қурилмаган жойларда тайёр-

лашган. Бунинг учун олдий, текисроқ ерга гулхан ёқилиб, олов пасая бошлагач, қизиб турган чўғ устига тош ёки қозон қўйиб унинг ичига ёйилган ҳамир қўйилган.

Шуниси эътиборлики, кўмма тайёрланаётганида маҳсулот пишиш жараёнида қўйиб кетмаслиги учун у 5-6 дақиқадан ортиқ чўғ ичига қўйилмас экан. Энг кизиғи, кўмма қизариб пишгач, уни тоза сочиқ билан артилганда у шундай жило берадики. Бу неъмат юзида на кул, на кум таъсири қолади. Баъзан бу неъмат ичига гўшт, қовоқ ва бошқа маҳсулотлар солиб ҳам тайёрланган. Бу эса гардишдек келадиган сомсани эслатган.

Изоҳ бериб ўтиш лозимки, бу неъматнинг “кўмма” деб аталишининг асосий сабаби – маҳсулот аксарият ҳолларда кулга кўмиб тайёрланган. Қорақалпоқ ва туркманларда “кўмма” деб аталадиган бу неъмат катта қисми ўғиз лаҳжасида сўзлашувчи хоразмликлар томонидан “гўмма” шаклида талаффуз қўлланилган. Маълумки, ўғиз лаҳжасида кўпчилик ҳолларда “к” ундоши “г”лашади, масалан: келдим – галдим, кетдим – гетдим, кел – гал каби ва ҳоказо. Бора-бора ёғда қоврилган, тандирда ёпилган сомсасимон емаклар ҳам “гўмма” деб атала бошланган. Ҳозир ҳам воҳада сомсага нисбатан ҳам “гўмма” сўзининг қўлланилиши бу фикрнинг нечоғлик ҳақлигини тасдиқлайди. XX асрнинг ўрталарида “гўмма” сўзи ҳозирги Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги мамлакатлари худудларига “гумма” шаклида тарқала бошлаган. Ачинарли томони шундаки, соф туркий сўз бўлган “гўмма”ни бугунги кунда ҳам марказий вилоятларда яшовчи ўзбеклар русчага мослаштириб “гумма” шаклида ишлатмоқдалар.

Азалдан Хоразм нонларида қуёш рамзи акс этиб келган. Унинг катта, думалоқ ҳажмга эгаллиги, тикач нашқларининг босилиши жиҳатидан ҳам офтоб гардишини эслатади. Бу, албатта, минтақамиз номи “Хор” – қуёш, “азм” – ер, яъни “қуёшли ўлка” деган маънони англатиши билан ҳам боғлиқ бўлса керак.

Эрпўлат БАХТ,
Хоразм

Муассислар:

Ўзбекистон Республикаси
Экология, аτροφ-муҳитни
муҳофаза қилиш ва иқлим
ўзгариши вазирлиги

Тадбиркорлар ва
ишбилармонлар ҳаракати
– Ўзбекистон
Либерал-демократик
партияси.

Ўзбекистон Нодавлат
нотижорат ташкилотлари
миллий ассоциацияси.

Ўзбекистон
Савдо-саноат палатаси.

Таҳрир хайъати:

Азиз АБДУҲАКИМОВ
Акмал САИДОВ
Ақтам ҲАЙИТОВ
Камолиддин
ИШАНХОДЖАЕВ
Даврон ВАҲОБОВ
Отабек ҲУСАНОВ

Бош муҳаррир Мақсуд ЖОНИХОНОВ

“Шарқ” нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмаҳонасида чоп этилди.

Манзил:

Буюк Турон кўчаси 41.
Буюртма рақами Г-110
Адади: 1600

Пайшанба куни чиқади.

Қоғоз бичими А-3,
ҳажми 2 босма табок.

Баҳоси келишилган нарҳда.

Газета Ўзбекистон

матбуот ва ахборот
агентлигида

2006 йил 0010-рақам билан
рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Газетанинг полиграфик
жиҳатдан сифатли чоп
этилишига “Шарқ”
нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
масъул.

Маълумот учун

телефонлар:

99-994-70-52

98-111-48-29

Реклама ва эълонлар учун:

Электрон почта:

jamiyat@umail.uz

Газета индекси – 131

“ЖАМИЯТ”дан олинган

маълумотларда манба

сифатида газета номи

кўрсатилиши шарт.

Топширилган вақти: 20:00

1 2 3 4 5 6

ҲАЙРАТЛАР МАНЗИЛИ

Мамлакатимизда туризмни ривожлантириш, сайёҳлар оқимини янада кўпайтириш борасида кенг қамровли ишлар амалга оширилмоқда. Зеро, туризм аҳамияти жиҳатидан юртимизни дунёга танитишда спорт, санъат каби муҳим ўринни эгаллайди. Турли халқларнинг урф-одатлари, маънавий қадриятлари, маданий дўстлик алоқаларини бир-бирига боғлашда хизмати бекиёс бўлган туризмни ҳақли равишда ҳар бир юртнинг миллий бойлиги, қадриятлар кўприги, деб аташ мумкин.

Қадимий шаҳарларимизнинг неча минг йиллик тарихи, мозий қатидаги дурдоналар, халқимизнинг кўп асрлик маънавий қадриятларини тиклаш борасидаги кенг қўламли ишларнинг амалга оширилиши мазкур соҳа имкониятларини янада кенгайтирмоқда. Жумладан, Қарши ва Шаҳрисабз шаҳарларида ҳам кўплаб тарихий обидалар, муқаддас қадамжоларни таъмирлашга алоҳида эътибор қаратилди. Ҳар бири ўз тарихига эга бўлган ёдгорликлар, Амир Темур давридан бизгача сақланиб келинаётган бебаҳо маданий мерос билан танишиш, воҳанинг бетакрор табиатидан баҳраманд бўлиш учун ташриф буюрувчилар сони йилдан-йилга ортмоқда. Бинобарин, Қашқадарё вилоятида туризмни яна-

йили давомида маҳаллий 2 094,7 минг ва 563,1 минг нафар хорижий сайёҳлар жалб қилинди.

Кўплаб замонавий меҳмонхоналар, дам олиш масканлари бунёд этилганлиги боис сервис хизмати самарадорлиги ошмоқда. Шу ўринда 20 дан ортиқ йўналишлар вилоятга ташриф буюраётган сайёҳлар хизматида. Қарши шаҳрида ички инвестиция ва кредит ҳисобига 11 миллион долларлик 31 та замонавий лойиҳалар асосида меҳмонхона, ҳостел, транспорт ва умумий овқатланиш хизматлари, шунингдек 812 та иш ўринлари яратилди.

— Эндиликда минглаб хорижликлар ва республикамизнинг турли ҳудудларидан келган сайёҳлар милоддан илгари ва то ўн бешинчи асргача Кеш деб аталган, соҳибқирон Амир Темур давридан бошлаб Шаҳрисабз номини олган тарихий шаҳарни катта қизиқиш билан ўрганмоқдалар. Бу ерда сақланиб қолган қадимий осориюқалар, меъморчилик обидалари, муазам Оқсаройдан қолган қисмлар унинг баҳаво табиати, табиий манзараси ҳар

бир кишида таассурот уйғотиши аниқ, — дейди Қашқадарё вилояти ҳокимининг туризм, маданият, маданий мерос ва оммавий коммуникациялар масалалари бўйича ўринбосари Алишер Зокиров.

Бир сўз билан айтганда, вилоятда туризм тобора ривожланиб бормоқда. Япония, Жанубий Корея, Россия, Германия, АҚШ,

Ҳиндистон, Хитой, Малайзия ва Австралия каби давлатлардан ташриф буюраётганлар Қаршидаги Одина, Кўкғумбаз тарихий обидалари, Қашқадарё кўприги, Ерқўрғон, Юнесконинг бутун жаҳон маданий мерослар рўйхатига киритилган Шаҳрисабздаги Оқсарой, шунингдек, худда жойлашган “Дорут-Тиловат”, “Дорус-саодат” мажмуалари, Чўбин мадрасаси, Қова карвонсаройи, Жаҳонгир Шамсиддин Кулол мақбаралари, Амир Темур моддий маданият музейи, Китоб туманидаги Ҳазрати Башир, Камаш туманидаги Лангар ота, Майданак дам олиш маскани, Касби туманидаги Султон Мирҳайдар ота зиёратгоҳи каби муқаддас қадамжолар билан бир қаторда барпо этилган бунёдкорлик ишларини ҳайрат билан томоша қилишмоқда.

Шавкат КАРОМОВ,
“Жамият” мухбири

да ривожлантириш, хизмат кўрсатиш сифатини ошириш ва йўналишларни кенгайтиришга қаратилган дастур асосида муайян ишлар амалга оширилаётир.

Вилоятда 49 та туроператорлик ва турагентлик ҳамда 92 та меҳмонхона ва ҳостеллар иш фаолияти йўлга қўйилган. Хизмат кўрсатиш ҳажми ҳам ошиб бормоқда. Хусусан, 2023 йилда саёҳатчиларга 44 миллион долларлик хизмат кўрсатилган бўлса, 2024 йилга келиб бу кўрсаткич 112 миллион долларни ташкил этди, экспорт хизмати эса 68 миллион долларга ошди. Ўтган

